

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การลดชิตรีนินในข้าวแดง	
ชื่อผู้เขียน	นายจุลยุทธ บุญสร้างสม	
วิทยาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	รศ. ดร. เรณู ปิ่นทอง	ประธานกรรมการ
	ผศ. ศักดิ์ชัย เดชตรัยรัตน์	กรรมการ
	ดร. วารี ไชยเทพ	กรรมการ

บทคัดย่อ

ข้าวแดงคือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการหมักข้าวด้วยเชื้อราโมแนสคัส (*Monascus* sp.) เพื่อใช้เป็นสารสีใส่ผลิตภัณฑ์อาหาร และเนื่องจากไทยเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบข้าวในปริมาณมาก แต่การส่งออกผลิตภัณฑ์ข้าวนี้กลับมีเพียงเล็กน้อย ข้าวแดงจึงถือเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวที่สามารถแก้ไขปัญหานี้ แต่พบว่าข้าวแดงมักเกิดปัญหาการปนเปื้อนสารชิตรีนินซึ่งเป็นพิษต่อไต งานวิจัยนี้จึงทำการศึกษาปัจจัยต่างๆ คือ เชื้อรา *M. purpureus* 4 สายพันธุ์ ชนิดข้าว 3 ชนิด ผลของการเติมโซเดียมอะซิเตด และเปรียบเทียบการเลี้ยงเชื้อราในอาหารเหลวแบบให้อากาศ และไม่ให้อากาศต่อการสร้างชิตรีนิน และสีแดงพบว่า สายพันธุ์เชื้อรา *M. purpureus* และชนิดของข้าวที่มีปริมาณอิมิโดสต่างกันมีผลต่อค่าสีแดง และปริมาณชิตรีนินในข้าวแดงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) ซึ่งข้าวแดงที่หมักโดยเชื้อรา *M. purpureus* ATCC 16365 ในข้าวหอมมะลิให้ค่าสีแดงสูงสุดที่ 632 หน่วยต่อกรัม ขณะที่ข้าวแดงที่หมักโดยเชื้อรา *M. purpureus* FTCMU ในข้าวซ้อมมือให้ปริมาณชิตรีนินสูงสุดเท่ากับ 4,400 ppm ส่วนข้าวแดงที่หมักโดยเชื้อรา *M. purpureus* BCC 6131 ในข้าวหอมมะลิให้ปริมาณชิตรีนินต่ำสุดเท่ากับ 105 ppm ข้าวเจ้าพิจิตรเป็นชนิดข้าวที่เหมาะสมต่อการผลิตสีแดง เนื่องจากให้สีแดงของข้าวที่สม่ำเสมอจากการหมักในเชื้อราทั้ง 4 สายพันธุ์

จากการศึกษาผลของการเติมโซเดียมอะซิเตตต่อคุณภาพของข้าวแดงพบว่า ค่าพีเอชเพิ่มขึ้น และค่าสีแดงจะลดลง ขณะที่ปริมาณไนโตรีนมีแนวโน้มสูงขึ้นตามความเข้มข้นของโซเดียมอะซิเตต โดยเฉพาะข้าวแดงที่ได้จากการหมักโดยเชื้อรา *M. purpureus* BCC 6131, *M. purpureus* FTCMU และ *M. purpureus* DMKU นอกจากนี้พบว่า การเติมโซเดียมอะซิเตตที่ระดับความเข้มข้นตั้งแต่ 0.01-0.05 M เพื่อหมักเชื้อรา *M. purpureus* ATCC 16365 ในข้าวเจ้าฟิจิตร เป็นเวลา 14 วัน มีผลยับยั้งอัตราการลดลงของพีเอช และอัตราการเพิ่มของความชื้น รวมทั้งค่าสีแดงของข้าวแดง ขณะที่ผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงไนโตรีนมีความไม่ชัดเจน แต่พบว่าที่ความเข้มข้นโซเดียมอะซิเตตสูงสุดเท่ากับ 0.05 M ดูเหมือนว่าสามารถลดปริมาณไนโตรีนได้จาก 2,875 ppm เหลือ 2,700 ppm ส่วนจากการศึกษาการเลี้ยงเชื้อรา *M. purpureus* ในอาหารเหลวสังเคราะห์พบว่าปริมาณไนโตรีนของน้ำหมักลดลงเมื่อหมักแบบให้อากาศ

Thesis Title	Citrinin Reduction in Red Rice	
Author	Mr. Jullayuth Boonsangsom	
M.S.	Food Science and Technology	
Examining Committee	Assoc. Prof. Dr. Renu Pinthong	Chairman
	Assist. Prof. Sakchai Dettrairat	Member
	Dr. Waree Chaitep	Member

Abstract

Red rice is a fermented rice by *Monascus* sp. used for food coloring. Thailand is one of a main rice exporters but had a minimum amount of exported rice products. Red rice could be a choice for solving this problem. There were many reports indicating contamination of citrinin, a nephrotoxic agent in red rice. The production of citrinin and red pigment in red rice was studied in relation of *Monascus* strains, types of rice, sodium acetate addition and comparison of *Monascus* cultures in synthetic liquid media with and without aeration. Variation of *Monascus* species and types of rice with 3 different amylose contents had an effect on red rice properties significantly ($P \leq 0.05$). The highest amount of red pigment with 632 unit/g, was obtained by *M. purpureus* ATCC 16365 in Hom Mali rice. The fermentation of Cargo rice (brown rice) with *M. purpureus* FTCMU gave the highest citrinin production being 4,400 ppm. *M. purpureus* BCC 6131 in Hom Mali rice produced 105 ppm citrinin as the lowest concentration. Pijit rice imparted an average level of 100 unit/g red pigment by every tested strains of *Monascus* sp.

The higher concentration of sodium acetate addition, the higher pH and less red pigment occurred. Coincidentally citrinin production increased in red rice fermented by *M. purpureus* BCC 6131, *M. purpureus* FTCMU and *M. purpureus* DMKU. Addition of sodium acetate between 0.01-0.05 M inhibited rate of pH falling and decreased both rate of moisture and red pigment rising in Pijit rice fermented by *M. purpureus* ATCC 16365. For citrinin secretion, there were no clear evidence of the effect of sodium acetate, although 0.05 M of sodium acetate seemed to reduce citrinin from 2,875 to 2,700 ppm. Citrinin could be reduced when *M. purpureus* was cultured in synthetic liquid medium with aeration.